

Reforma sektora bezbednosti

Miroslav Hadžić, Fakultet političkih nauka u Beogradu

Ključne reči: srbija, crna gora, reforma, sektor bezbednosti, integracije

Citiranje: Miroslav Hadžić. 2002. *Reforma sektora bezbednosti*. [e-book] Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Državna zajednica Srbije i Crne Gore ne može postati demokratska bez korenite reforme nasleđenog sektora bezbednosti. To, ujedno zahteva razvoj ustavnih i zakonskih procedura i instrumenata za demokratsku civilnu kontrolu oružanih snaga – vojske, policije, tajnih službi i paravojnih snaga. Po tempu uspešnog rešavanja ova dva, temeljna, zadatka porašće i izgledi za bezbednosnu integraciju Srbije i Crne Gore u evroatlantsku zajednicu (EU i NATO).

Dostupni podaci govore da je u Srbiji i Crnoj Gori za sad izostala reforma sektora bezbednosti. To je, uz ostalo, posledica činjenica da nove vlasti još uvek nemaju celovitu strategiju društvenog razvoja, te sledstveno tome ni strategiju za reformu sektora bezbednosti i oružanih snaga. Povrh svega, izgleda da aktuelnim vlastima nedostaje politička volja za započinjanje ovog složenog, dugotrajnog i skupog procesa. Štaviše, ne postoje dovoljni dokazi da vladajuće elite i institucije koje ih opslužuju imaju dovoljno stručnih znanja za koncipiranje i realizaciju reforme sektora bezbednosti.

Manjak znanja je, uz ostalo, izazvan dugom međunarodnom izolacijom srpsko-crnogorske zajednice. Mesne elite, stoga, nisu mogle da steknu valjan teorijski i politički uvid u sadržaje, razmere i ciljeve reforme sektora bezbednosti. Na njihov način mišljenja i praktikovanja bezbednosti negativno utiče i autoritarno civilno-vojno nasleđe koje pogoduje zadržavanju oružanih snaga izvan demokratske civilne kontrole. Iz istih razloga javnost i građani Srbije i Crne Gore još nisu prepoznali bazične koristi koje mogu da steknu iz reforme sektora bezbednosti. Odatle su oni propustili da političkim sredstvima prinude nosioce vlasti na ovaj poduhvat. O tome svedoči i uzdržanost građana pred brojnim vojno-policijskim incidentima nastalim pod novom vlašću. Uprkos tome, incidenti su učinili da reforma sektora bezbednosti i oružanih snaga, te nužnost uspostave demokratske kontrole nad njima postanu javne teme u Srbiji i Crnoj Gori.

Preovlađujući javni i medijski tretman bezbednosnog kompleksa potvrđuje nedostatak stručnog i specijalističkog znanja. Utoliko reforma sektora bezbednosti u Srbiji i Crnoj Gori ište sistematsko i raznovrsno obrazovanje svih potencijalnih aktera: parlamentaraca, službenika ministarstava odbrane, spoljnih poslova i unutrašnjih poslova, te oficira vojske i policije, novinara, studenata i poslediplomaca fakulteta društvenih nauka, aktivista političkih partija i nevladinih organizacija. Njihova (re)edukacija bi trebalo da počiva, prvo, na usvajanju savremenih teorijskih znanja i praktičnih iskustva, i, drugo, na osposobljavanju za valjanu analizu i projekciju reforme sektora bezbednosti u Srbiji i Crnoj Gori. To, pak, zahteva da u proces obrazovanja za reformu sektora obrazovanja budu uključeni strani i domaći stručnjaci.

Sadržaj Zbornika je centriran oko dve ključne teme: reforma sektora bezbednosti i reforma oružanih snaga. Nije, stoga, na odmet već ovde ponuditi početna određenja značenja oba pojma. Pojam »reforma sektora bezbednosti« je novijeg datuma i nastao je pod dejstvom promena u modernim

društvima evroatlantske zajednice, ali i procesa u zemljama tranzicije. A sve to, dakako, u sklopu radikalnih izmena u političkoj konfiguraciji evroatlantskog regiona i globalne zajednice, koje su uslovljene pored ostalog promenama u sadržajima i listi bezbednosnih pretnji državama i/ili njihovim asocijacijama. Uprošćeno rečeno, ovaj je pojam izveden iz antropocentričke evolucije savremenog mišljenja bezbednosti, kojom je u njen centar stigao pojedinac (građanin) da bi potom postao svrha i etalon bezbednosti društva i države. U tom je sklopu započeta i demilitarizacija bezbednosti, te se ona – bezbednost građanina, društva i države – danas sve više misli kao rezultatni produkt uzajamnog delovanja unutrašnjih i spoljašnjih, lokalnih, regionalnih i globalnih ekonomskih, socijalnih, političkih, kulturnih, duhovnih, demografskih i ekoloških silnica. U tako shvaćenoj bezbednosti, vojno-policajska komponenta gubi primat i monopol. Drugim rečima, građanima bezbednost (društvu i državi) više ne mogu da garantuju samo vojska i policija. U postizanju bezbednosti vojska i policija jesu, dakako, nezaobilazni instrumenti, ali njihova brojnost i opremljenost - kao što nam govore iskustva autoritarnih poredaka - ne vode nužno bezbednijem i slobodnijem društvu i građaninu.

Utoliko su pojmom »sektor bezbednosti« zahvaćeni celina društva i pripadnih mu institucija, te reforma ovog sektora podrazumeva i zahteva: (1) promene u načinu mišljenja i praktikovanja bezbednosti, (2) promene u konstitucionalnim i institucionalnim aranžmanima - za tranzicijske zemlje to znači uspostavu demokratskih institucija i prateće infrastrukture, (3) uspostavu i razvoj demokratske civilne kontrole nad oružanim snagama, (4) redefinisanje svrhe i zadataka komponenti i celine oružanih snaga, a skladno tome izmenu njihove strukture, kao i odnosa u njima, i na kraju (5) raznovrsne oblike međunarodne bezbednosne kooperacije i viši stepen bezbednosne integracije. Tragom začelih promena danas su pojmom oružane snage, pored njihovih tradicionalnih konstituenasa – vojska i policija - obuhvaćene sve državne organizacije ovlašćene da nose i upotrebljavaju oružje, odnosno primenjuju silu: granične jedinice, tajne službe, finansijska policija, specijalne – antiterorističke – jedinice i carinske službe. U slučaju Srbije i Crne Gore, ovoj bi listi trebalo dodati i paravojne formacije - partijske i privatne vojske - nastale tokom YU ratova, a netragom nestale sa javne scene nakon poraza Miloševića. Ove snage, dabome, nisu predmet rečenih reformi, ali njihovo javno razoružavanje i ukidanje, praćeno sankcionisanjem ratnog udela njihovih pripadnika, tvore ključne preduslove za bezbednosnu normalizaciju srpsko-crnogorske države.

Opšti manjak specijalističkih znanja može biti delimično nadoknađen sabiranjem i publikovanjem najvažnijih nalaza stranih i domaćih autora o reformi sektora bezbednosti i oružanih snaga. Vođeni ovim razlogom, G17 Institut i Centar za civilno-vojne odnose su upriličili izradu i publikovanje zbornika tekstova pod naslovom "Reforma sektora bezbednosti".

Priredivač je imao zadatak da izabere i tematski složi relevantne teorijske tekstove domaćih i stranih autora. Izabrani tekstovi su morali da ispunjavaju dva osnovna zahteva: prvo, da su savremeni i drugo, da poseduju dovoljan nivo teorijske opštosti. Sklopljeni zajedno, ovi nalazi polaznicima Škole, ali i drugim korisnicima, nude priliku da steknu početna teorijska i metodološka saznanja za uspešnije razumevanje i tematizovanje savremenih problema bezbednosti. Iz tog razloga su izostale monografske studije i analize tekućih bezbednosnih izazova i iskušenja. Naglasak je stavljen na istraživanja temeljnih bezbednosnih procesa u evroatlantskoj zajednici, kojoj nezavisno od svojih htenja pripadaju i sve postsocijalističke zemlje istočne, centralne i južne Evrope, uključujući Srbiju i Crnu Goru. Odatle su u izbor uvršteni samo tekstovi koji poseduju dovoljan nivo teoretičnosti, te time i

opštosti. Odnosno tekstovi, koji teorijski analiziraju, sintetizuju i objašnjavaju obilnu empirijsku građu, te mogu biti (početni) teorijsko-metodološki vodič u razumevanju bezbednosnih izazova pred kojima se nalazi ne samo Srbija i Crna Gora, već i jugoistočna Evropa kao i cela evroatlantska regija. Izbor je, dabome, bio omeđen (ne)dostupnošću savremenih litararnih izvora.

Izabrani tekstovi su razvrstani u devet poglavlja sa namerom da se literaturom pokriju ključne teme, ali i da se u konačnom ishodu ponudi relativno celovit uvid u zahvat reforme sektora bezbednosti. U prvom poglavlju ("Pojam i sadržaji bezbednosti") su smeštene rasprave koje se bave istraživanjem raznovrsnih sadržaja, manifestacija i posledica imanja, tj. nemanja lične, grupne i kolektivne bezbednosti. Slede potom (poglavlje II: "Studije bezbednosti") teorijske rasprave o predmetu i zahvatu studija bezbednosti. One ujedno nude pregled i sažetu diskusiju dominantnih teorijskih pravaca u istraživanju i tumačenju bezbednosti. U trećem poglavlju ("Novi bezbednosni rizici"), među nalazima o novim bezbednosnim izazovima i rizicima, centralno mesto je dato istraživanjima terorizma, iz razumljivih razloga, te se od tri izabrana teksta dva odnose na ovu temu. Na ovu se temu sadržinski nadovezuju i prilozi iz četvrtog poglavlja ("Nova lica rata"), kojima su u centru pažnje sve brojniji unutrašnji oružani sukobi motivisani združenim dejstvom etničkih, verskih, političkih i ekonomskih razloga. Uvođenjem temata "Evropska bezbednost" (poglavlje V) pažnja se čitalaca sužava na (evroatlantski) region unutar koga Srbija i Crna Gora danas tematizuju sopstvenu bezbednost. U tom okviru će uglavnom ostati i savremena razmatranja reformi odbrane i vojske (poglavlje VI), kao i teorijske diskusije o demokratskoj kontroli oružanih snaga (poglavlje VII). Dodatno je sužavanje zahvata Zbornika usledilo u poglavlju VIII ("Preobražaj postkomunističkih vojski"), koji domaćim čitaocima omogućava uporedbu sa tokovima i dometima (izostale) reforme Vojske Srbije i Crne Gore. Za tu svrhu njima su na kraju ponuđeni (poglavlje IX) nalazi o osobenostima civilno-vojnih odnosa u Srbiji i Crnoj Gori. Uz svaki tekst, priređivač je zadržao njegovu izvornu naučnu aparaturu, koja čitaocima može poslužiti kao dobar vodič u daljim studijama bezbednosti. Organizatori Škole i priređivač su odlučili da tekstove prenesu u jezički izvornom obliku, te je izostao prevod. Mada izvorno naterani na to manjkom para i vremena za prevođenje, nadamo se da će čitanje izvadaka na izvornom jeziku koristiti polaznicima Škole za usavršavanje znanja engleskog jezika.

Čitalac će lako primetiti da su u Zbirku uvrštena samo dva teksta domaćih autora. Glavni razlog za to je nerazvijenost studija bezbednosti na univerzitetima u Srbiji i Crnoj Gori. Svedok tome je i činjenica da je tek od skora (školska 2001/2002) na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, a u sklopu Odeljenja za međunarodne studije, uveden nastavni predmet "Globalna i nacionalna bezbednost". Drugi razlog sledi iz dominacije ideološkog i dnevno-političkog poimanja bezbednosti zbog čega znatan broj tekstova domaćih autora ne može da odgovori stručnim zahtevima Zbirke. Izostanak većeg broja domaćih autora je, nadasve, uzrokovan činjenicom da će po završetku Škole biti objavljen zbornik radova (autorizovanih predavanja) o reformi sektora bezbednosti u Srbiji i Crnoj Gori. Dva teksta domaćih autora su u našu Zbirku stigla iz različitih razloga. Profesor dr Vojin Dimitrijević je davne 1973. godine u uvodnom delu svoje knjige (Pojam bezbednosti u međunarodnim odnosima, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1973, str. 7-38) na teorijski savremen način tematizovao značenja i sadržaje pojma bezbednost. Uvereni smo da će čitalac to lako prepoznati, pogotovo ako nalaze prof. dr Dimitrijevića uporedi sa kasnije pristiglim uvidima stranih autora. Tekst profesora dr Miroslava Hadžića uvršten je u Zbirku prvenstveno iz metodskih razloga. Time, naime, čitaocu nudimo priliku da svoja saznanja, stečena tokom studije tekstova iz prethodnih osam

poglavlja, proveri ili oproba na predocnim nalazima o osobnostima civilno-vojnih odnosa u Srbiji i Crnoj Gori.

Uprkos mogućim i očekivanim nedostacima Zbirke koja sledi, slobodni smo je preporučiti studentima Fakulteta političkih nauka u Beogradu, kao i srodnih fakulteta i akademija u čijem su direktnom ili indirektnom zahvatu i studije bezbednosti. Uvereni smo da Zbirka može biti od koristi i nevladinim organizacijama u ostvarivanju raznovrsnih programa alternativnog obrazovanja za civilno društvo. Tehničke poslove u vezi sa izborom i pripremom Zbirke uspešno je obavio Dejan Orlić, diplomirani politikolog iz Centra za civilno-vojne odnose, na čemu mu izražavamo punu zahvalnost.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@bezbednost.org

www.bezbednost.org